

Dva nalezené kloboucké obrazy z dílny vídeňského malíře Karla Hemerleina

Petr Odehnal

Karl Johann Nepomuk Hemerlein (1801–1884) byl známý a respektovaný vídeňský malíř především náboženských témat. V roce 1857 vytvořil pro valašskokloboucký farní kostel hlavní oltářní obraz se scénou nalezení svatého Kříže. V letech 1857–1864 Hemerleinův ateliér soustavně a systematicky spolupracoval s klobouckou farností, a to zvláště díky neúnavnému úsilí kaplana Jana Bartoše. Bartoš nechal za sebou v Kloboukách skutečně velké dílo: především jeho zásluhou se tehdejší kloboucký farní kostel mohl pyšnit novou a kompaktně působící výzdobou, obsáhlým a jedinečným souborem více než dvou desítek maleb pocházejících z produkce Karla Hemerleina a jeho dílny. Vrcholem spolupráce Hemerleinova ateliéru a kloboucké farnosti byl podíl na realizaci novostavby kaple svatých Cyrila a Metoděje. Karl Hemerlein a jeho dílna vytvořili pro klobouckou farnost v letech 1857–1864 celkem 47 prací: 23 prací pro místní farní kostel a 24 prací tvořících výzdobu kaple svatých Cyrila a Metoděje. Čtyři z těchto obrazů byly považovány za ztracené (nezvěstné) a dva byly ukradeny v roce 1992.¹ S výjimkou křížové cesty a obrazu „Panna Marie Růžencová“ mají všechny práce status kulturních památek.²

V letech 2015–2020 byly restaurovány obrazy „Poslední večeře Páně“, „Panna Marie Růžencová“, „Svatý Alois“ a „Svatý Jan Nepomucký“; stejně tak bylo restaurováno šest prací ze souboru pro cyrilometodějskou kapli, a to v souvislosti s velkou výstavou Bohumíra Lindauera v Plzni v roce 2015, a všech osm nástěnných medailonů v kapli. Chybí tedy restaurovat již jen oltářní obraz, křížovou cestu a osm ze zbylých 22 prací pro cyrilometodějskou kapli. A od roku 2012 probíhá v několika etapách komplexní obnova cyrilometodějské kaple. Je zřejmé, že se ve Valašských Kloboukách o toto kulturní dědictví příkladně a zodpovědně pečuje, a to nejen po stránce restaurování děl atd., ale také po stránce odborného poznání a zhodnocení dobového kontextu a kolekce výtvarných děl i kaple. Získané odborné poznatky nicméně také umožnily identifikaci dvou obrazů, považovaných dosud za ztracené. Jedná se o obrazy „Svatá Anna“ a „Svatá Filoména“.

Karl Hemerlein, dílna: Svatá Anna, 1858–1859, boční oltář

Tento obraz, považovaný za nezvěstný, byl objeven na půdě valašskokloboucké fary v roce 2017, jedná se o olejomalbu na plátně (57 × 71,5 cm, s rámem 74 × 89 cm).

Boční oltář „sv. Anny s křížem“, respektive „sv. Anny“ (jak čteme v úhrnu vydání peněžní sbírky), určený pro tzv. ženskou kapli klobouckého farního kostela, nesl menší obraz svatě Anny a výrazný kříž, bočnímu oltáři svatého Jana v protější kapli nově dominoval rozměrnější obraz svatého Jana Nepomuckého; oltáře doplňovaly socha Panny Marie se čtyřmi svícny a dvěma cherubíny a socha svatého Jana. Od dárců se podařilo P. Janu Bartošovi vybrat 390 zlatých a jeden krejcar, Náboženský fond přispěl částkou 441 zlatý, dodatečně přibýlo ještě 14 zlatých, celkem tedy bylo k dispozici 845 zlatých 1 krejcar. Výdaje dosáhly 1 230 zlatých, P. Bartoš ze svého zapravil schodek: 384 zlaté 59 krejcarů.

Jednotlivé kvitance a s nimi i autoři jednotlivých prací a bližší datace bohužel chybějí, malířské dílo lze nicméně díky kontextu a dalším indiciím (rám, malířská technika, detaily malby...) s vysokou pravděpodobností přisuzovat Hemerleinově dílně. Z 1. července 1859 je „kvitací“ Karla Hrabiny, mistra kovářského, na 16 zlatých, které dostal za práci „při stavění kapelních oltářů s.[vatého] Jana a sv.[atě] Anny“;³ hlavní oltář byl posvěcen 29. října 1857, instalace bočních oltářů proběhla před červencem 1859, můžeme tedy obrazy pro boční oltáře datovat do let 1858–1859.

Obr. 1. Karl Hemerlein, dílna: Svatá Anna, 1858–1859, foto: autor, 2020

Doplňme, že předmětný obraz je zpodobněním svaté Anny učitelky: je vyobrazena s malou pannou Marií v bílém rouše a s knihou, z níž se učí číst.

V roce 2017 byl obraz odborně restaurován.⁴

Karl Hemerlein, dílna: Svatá Filoména, 1860–1861

Tento obraz – olejomalba na plátně – byl objeven a identifikován v roce 2018, a to ve sbírkách Městského muzea Valašské Klobouky.

Obraz „Svatá Filoména“ nefiguruje v žádné Hemerleinově ani jiné kvitanci, vyčíslen není ani v celkovém přehledu výdajů dané peněžní sbírky (výkaz VI – sbírka na obrazy „*růzenc. p. Marie, sv. Filomeny, srdce P. Ježíše a p. Marie*“), kde s ním je spojena pouze platba za rámování a přepravu. Pozlacený rám byl vyčíslen na čtyřicet zlatých (kvitance z 1. července 1861), ovšem včetně „*Kíste*“ (transportní bedny) a „*Transportspesen*“.⁵ Pro srovnání: za růžencový obraz asi trojnásobného formátu účtoval Hemerlein 120 zlatých. Mohlo se snad jednat o pozornost/dar Hemerleinova ateliéru farnosti jako výraz a stvrzení dobrých vztahů? – Datace peněžní sbírky je vymezena účty z let 1860–1861, rámování a přeprava obrazu Panny Marie Růžencové byly účtovány až 12. srpna 1862. Dle uvedených informací můžeme realizaci obrazu svaté Filomény položit do let 1860–1861.

Součástí sbírek Městského muzea Valašské Klobouky, založeného v roce 1933, se stal i obraz „Svatá Filoména“. Jedná se o (dnešní) inventární číslo 1919, nicméně přírůstkové číslo je 1: je to vůbec první předmět zapsaný do muzejní sbírky. Dárce byla ve 30. letech jedna kloboucká domácnost (František Horalík, čp. 50), bližší informace už bohužel chybějí; zmiňme v této souvislosti alespoň užší vazbu Horalíkovy rodiny

Obr. 2. Karl Hemerlein, dílna: Svatá Filoména, 1860–1861, foto: autor, 2020

k dění ve farnosti: na náměstí u domu čp. 50 býval tradičně jeden z oltářů při slavnosti Božího Těla.

K identifikaci obrazu s okruhem prací Karla Hemerleina a jeho dílny vedly postupně tyto kroky: zobrazení svaté Filomény, nepříliš obvyklé světice (nejen) v jihovalašském prostředí (jiný obraz s touto sveticí se v muzejní ani farní sbírce nenachází), formát obrazu (90 × 53 cm, s rámem 103 × 66 cm) a jeho rám (po sejmutí bronzového nátěru se objevilo zlacení pravým plátkovým zlatem, technikou lesk a mat, tj. technikou, jakou byly zlaceny i další rámy klobouckých obrazů z produkce Karla Hemerleina a jeho dílny, také forma rámu odpovídá ostatním rámcům kolekce), malířská technika, detaily malby a tak dále (obraz vykazuje identické prvky s ostatními díly kolekce).

V roce 2020 byl obraz odborně restaurován.⁶

- 1 „Kaplička Cyrilometodějská byla navštívena zloději, kteří vylomili dveře a odnesli dva krásné obrazy od malíře Lindauera – knížete Rostislava a Svatopluka; odhadní cena obrazů 60 000 Kčs. Jiní místní vandaloové rozbili v kapli 22 okenních skleněných tabulek.“ Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Zlín, fond Městský úřad Valašské Klobouky, př. č. 46/2009, s. 15.
- 2 Předkládaný příspěvek navazuje na článek ODEHNAL, Petr, K malířskému dílu Karla Hemerleina a kněžskému dílu Jana Bartoše ve Valašských Kloboukách, in: *Ingredere hospes VIII. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži*, 2015, roč. 8, s. 59–63 a 144–147. K dílně také viz ODEHNAL, Petr, Kaple svatých Cyrila a Metoděje v Poteči, tamtéž, s. 33–51 a 140–142; FILIP, Aleš, Carl Hemerlein (1801–1884), ein Wiener Maler aus Mainz, in: *Wiener Geschichtsbblätter*, 2018, roč. 73, č. 1, s. 23–48. – Součástí Hemerleinovy dílny byl v druhé polovině 50. a v první polovině 60. let 19. století také Bohumír Lindauer. K němu viz MCINTYRE, Joan and Kevin, *Gottfried Lindauer, Paintings Photos Sketches and Essays. Studio Catalogue 2015*, Woodville 2015; FILIP, Aleš – MUSIL, Roman (eds.), *Gottfried Lindauer (1839–1926). Plzeňský malíř novozélandských Maorů*, Řevnice – Plzeň 2015; ODEHNAL, Petr, *Gottfried Lindauer: 1839–1874. His Life and Art in Europe*, in: *Gottfried Lindauer, 1839–1926. Life of the Artist and His Works*, MCINTYRE, Joan and Kevin (eds.), Woodville 2018, s. 10–39.
- 3 Farní úřad Valašské Klobouky, Archiv, bez evidence uložení, Výkaz I – sbírka na pořízení oltářních obrazů svaté Anny s křížem a svatého Jana Nepomuckého, ff. 1r–5v.
- 4 FOGAŠ, Igor, *Restaurátorská zpráva o restaurování obrazu z dílny Karla Hemerleina Svatá Anna*, Brno 2017. Zpráva je uložena v archivu Římskokatolické farnosti Povýšení sv. Kříže Valašské Klobouky.
- 5 Farní úřad Valašské Klobouky, Archiv, bez evidence uložení, ff. 18r–25r. Na f. 25r čteme v rekapitulaci vydání: „Za obraz sv. Philomeny v cenné“, částka je vyznačena jen tečkou, o řádek níže je již součet vydání celé akce: 451 zlatý. Za obraz svaté Filomény tedy Karl Hemerlein nic neúčtoval.
- 6 FOGAŠ, Igor, *Restaurátorská zpráva o restaurování obrazu z dílny Karla Hemerleina Svatá Filoména*, Brno 2020. Zpráva je uložena v archivu města Valašské Klobouky.